

Svåra besked – ett existentiellt samtal (KR)

”Jag kände varken sorg eller någonting annat, bara en stor tomhet och svalka. Emot mig kom en bekant, han var på sitt bästa humör, jag följde honom en bit, pratande och skrattande som han. Men plötsligt hörde jag honom fråga hur det stod till med Ami, och när jag svarat, förstod jag på hans ansiktsuttryck att hon var död. Det hade blivit så förvånat och hjälplöst” (Ingress)

Det svåra beskedet är inte bara läkarens uppgift (UR)

I Henry Parlands märkliga roman ”Sönder” från 1930 berättas det om en ung man som en natt får besked på telefon från lasarettet i Helsingfors att hans älskade Ami dött. Han hamnar i ett tillstånd av chock där han både förstår och ändå inte förstår vad som inträffat. Det är först när han läser av effekten av sina egna ord i en väns ansikte som han verkligen kan ta till sig vad som inträffat.

Den korta men laddade episoden sätter fingret på en rad viktiga omständigheter kring detta att lämna ett svårt besked inom sjukvård och äldreomsorg. Dels hur komplicerat det är att i stunden förstå vad som sägs. Risken för missförstånd är extremt stor. Men dels också för den betydelse ansiktet har för vår förmåga att ta till oss ett smärtsamt besked. Att lämna ett svårt och ovälkommet besked är alltid en del i ett personligt möte. Dessutom är det en process som måste få ta tid och som inkluderar all personal från läkare till undersköterska. För precis som den unge mannen i Henry Parlands roman, så är ett svårt besked något som vi gradvis tar till oss. Samtalet som en omsorgstagare, patient eller anhörig har med läkaren fortsätter i det vardagliga rummet.

All personal bör därför vara bekant med vilken information som har lämnats ut för att förstå reaktioner och kunna bemöta frågor, oro och invändningar.

Efter fullgjord AT skall AT-läkaren kunna ge patienter och anhöriga svåra besked på ett tillfredsställande sätt, föreskriver Socialstyrelsen, (SOSFS 1999:5, 2 §). Det utesluter inte att svåra besked är ett teamarbete där all personal är betydelsefull.

Vår benägenhet att undvika (UR)

Att lämna svåra besked inom äldreomsorgen på ett bra sätt är precis lika angeläget som i all övrig sjukvård. Där finns också samma risker att man som personal blir alltför otydlig

inför obehaget att väcka starka känslor hos den andre. Den vanligaste orsaken till att ett svårt besked inte tas emot på ett förväntat sätt finns hos den som lämnar budskapet. Man kan vara för stressad och inte ge tillräckligt med tid för samtal och frågor. Det kan också handla om att man känner ett eget obehag att göra något oroligt, ledsen eller rent av arg. Det leder till undvikande eller alltför positiva budskap.

En biståndshandläggare deltar i en vårdplanering för en kvinna som ska lämna sjukhuset för palliativ vård hemma. Kvinnan tackar dock nej till all hjälp. Det är uppenbart att ingen riktigt talat om för henne hur allvarlig hennes sjukdom är. Biståndshandläggaren söker därför dra in sjuksköterskan i samtalet och ber henne förklara för kvinnan vad palliativ vård innebär. Sjuksköterskan svarar:

- Det betyder du får gratis hjälpmedel.

Forskning visar dessutom hur vi har en tendens att vid svåra besked ta tillbaka en del av informationen mot slutet av samtalet. Vi är med andra ord mer tydliga i början av ett budskap men vaga mot slutet av det. Samtidigt är det som sist blir sagt som dröjer sig kvar hos den andre.

Svåra besked – en mänsklig rättighet. (UR)

En människa har rätt att få information om sitt eget eller en närståendes tillstånd. Det är inte vårdens och omsorgens uppgift att skydda någon från att bli rädd, ledsen eller arg. Det hör till vår existens att vi förstår och hanterar smärtsamma situationer med starka känslor.

Däremot ska beskedet lämnas så att det är möjligt att förstå och i en sådan proportion att omsorgstagaren eller den anhörige kan härbärgera det. Allt behöver kanske inte bli sagt vid ett tillfälle. Omsorgstagarens eller den anhöriges frågor är ofta vägledande för hur mycket information man orkar med vid ett tillfälle.

Det är också en fördel om samtalet förmår väcka ett intresse för situationen, så att patient, anhörig och personal kan samarbeta kring vården.

- Nej vi vill inte ha vården av LAH. Jag kommer inte klara av att han honom hemma. Sovrummet ligger ju på övervåningen. Jag orkar inte gå upp och ned hela tiden.

- Vi kan ordna med specialsäng och göra i ordning ett rum på er nedervåning. Får jag berätta för dig om vilken hjälp ni kan få och hur vi kan ordna till det på ett bra sätt?

Svåra besked och anhöriga (UR)

Ett dilemma uppstår ibland då anhöriga och personal har olika uppfattningar om ett besked ska lämnas eller inte. Ibland är det de anhöriga som är oroliga för starka känslor.

På ett servicehus bor en äldre demenssjuk dam. Då hennes man, som bott kvar i det gemensamma hemmet, avlider kräver barnen att personalen inget får säga till mamma. Den gamla damen pratar dagligen om sin man och många i personalen far illa av att inte få säga till henne att mannen faktiskt är död.

I sådana situationer är det viktigt söka motivera anhöriga att ge personal eller de anhöriga själva möjlighet att vid åtminstone ett tillfälle berätta för kvinnan att hennes man har dött. Det hör till vår värdighet som människa att få sörja och vara ledsen.

Svåra besked kan också väcka ilska och protest. Palliativ vård innebär att man fokuserar sig på smärtlindring. Anhöriga kan i sådana tillfällen kräva kurativ eller livsuppehållande behandling. Ofta är det ett tecken på att vården inte lyckats förmedla ett svårt besked på ett tillräckligt tydligt och empatiskt sätt. De anhöriga har inte förstått eller accepterat situationen. Vid sådana tillfällen är extra samtalsstöd viktigt. När den som tar emot ett besked kräver mer behandling eller motsätter sig föreslagna åtgärder, står det ofta för att man söker undvika den egna inre känslan av sorg eller rädsla. Det är därför välgörande om den som lämnar det svåra beskedet också förklarar och ställer sig förstående till vad det kan väcka för känslor hos den andre och även nämner dem vid namn. På så sätt får den sjuke eller anhörige en större acceptans för de egna reaktionerna.

Ett viktigt tillfälle (UR)

Svåra besked om dödsfall eller om sjukdom som gått över i ett terminalt skede berör vår egen utsatthet. För den som tar emot beskedet väcker det känslor av rädsla, ilska och sorg. Känslor som hör samman med en psykologisk kris. Den som lämnar beskedet kan känna vanmakt eller rent av misslyckande och skuld. Vi berörs alla av livets skörhet. Om

vi förstår uppdraget att lämna svåra besked som ett av de mest avgörande och viktigaste ögonblicken i patientens eller den anhöriges liv, ger oss gott om tid till det och ser det som en gemensam uppgift, blir det ofta ett tillfälle som stärker relationen mellan omsorgstagare och personal och ökar tilliten till vård och omsorg.

Jakob Carlander